

УДК 7.011:32.019.5(470+571)

Приймачук З. М.

РОЛЬ МИСТЕЦТВА В ПРОПАГАНДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Стаття розглядає вплив мистецтва як інструменту пропаганди у контексті війни між Російською Федерацією та Україною. Мистецтво в його різноманітних формах, таких як кіно, література, живопис використовується для поширення проросійських настроїв, пробудження націоналістичного запалу та легітимізації дій Російської Федерації на території України. У статті досліджуються способи, якими російське мистецтво використовується для перекручення подій у російсько-українській війні, створення негативного зображення України та легітимізації російської агресії. Висвітлюються конкретні приклади застосування мистецтва як інструмента російської пропаганди.

Ключові слова: російсько-українська війна, мистецтво, пропаганда, кінематограф, література, живопис.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна, що розпочалася у 2014 році, а у 2022 році набула повномасштабного характеру, не лише привернула увагу світової спільноти до гострих політичних та військових проблем, але й розкрила розмаїття методів, які використовуються Російською Федерацією для досягнення своїх цілей. Саме мистецтво, яке виявляється у різних формах, наприклад, таких як кінематограф, література, живопис стало важливою складовою пропагандистської кампанії Росії. Важливо зрозуміти, як саме мистецтво впливає на

сприйняття конфлікту в Україні. Чи змінює воно свідомість та ставлення російського населення до війни? Чи може мистецтво змінити світогляд і політичні переконання громадськості? Такі питання вимагають дослідження механізмів та наслідків використання мистецтва у пропаганді Російської федерації під час російсько-української війни.

Метою статті є розкриття ролі мистецтва в пропаганді Російської Федерації під час російсько-української війни та визначення його впливу на сприйняття конфлікту та формування громадської думки.

Аналіз актуальних досліджень. При аналізі проблеми використання мистецтва в контексті російсько-української війни було опрацьовано різноманітні відкриті джерела, такі як Радіо Свобода та Суспільне культура. Для глибшого розуміння пропагандистських наративів було залучено також російські електронні ресурси.

Виклад основного матеріалу. Історично Російська імперія, а потім Радянський Союз надавали велике значення мистецтву у політичній стратегії. Виставки, концерти, театральні програми та інші культурні заходи були важливими інструментами впливу на громадську думку та формування образу країни за кордоном. Така політика властива і сучасній Російській Федерації, що влучно підкреслила мистецтвознавець Олена Живкова [3]. Масштабні мистецькі проекти, які Москва проводила в себе та в усьому світі, на тлі відкриття російських культурних центрів та мовлення пропагандистських російських телеканалів – це важлива складова внутрішньої та зовнішньої політики Кремля [4].

Найбільш широко застосованою формою мистецтва в пропагандистській машині Росії є кінематограф. Це обумовлено кількома фактами. По-перше, кіно об'єднує різні мистецькі елементи,

такі як зображення, звук, акторську гру та музику, що створює багатомірний ефект.

Таким чином, візуальний та аудіальний вплив кінематографу підсилює вплив на глядача, змінюючи його емоційний стан та дозволяє пропагандистам створювати пам'ятні образи. По-друге, використання кіно дає можливість досягнути якнайбільшу аудиторію, оскільки фільми легко поширюються та впливають на глядачів різних вікових та соціальних груп. Це робить кіно потужним засобом формування думок, переконань та суджень, особливо в контексті російсько-української війни.

Саме тому з початком війни проти України у 2014 році Росія почала використовувати кінематограф майже в промислових масштабах. Першою ластівкою став телефільм каналу НТВ – «Русский характер». Стрічку було випущено на екрани 28 грудня 2014 року, менше ніж за рік після окупації Криму. Його сюжет розповідає про російського флотського офіцера, який у 2013 р. відпочиває у Криму у свого діда і дізнається, що його родича вбили уявні «бандерівці». Місцева міліція, очолювана другом дитинства цього офіцера, прикриває «бандерівців», оскільки за ними стоїть українська влада, якою управляють американські олігархи, що хочуть забрати землі селища, куди приїхав цей офіцер. Фільм постійно проводить пропагандистський наратив «Крим-наш», наголошує на «утисках російськомовних людей» та «підлій природі українців». Схожими фільмами, знятими пізніше, є «Военный корреспондент» Павла Ігнатова (2014 р.), «Крым» Олексія Піманова (2017 р.) та «Донбасс. Украина» Рената Давлетьярова (2019 р.) [9]. У цих фільмах також демонструється проросійська пропаганда, показуються «невинно убієнні жертви фашизму» в Одесі у травні 2014 року, розповідається про ідеологію полку «Азов» та бездарність української армії на Донбасі [4].

Із початку повномасштабного вторгнення на територію України пропагандистська машина Російської Федерації ще більше зосередилася на кінематографі. На своєму сайті телекомпанія Russia Today опублікувала 50 «документалок» – це приблизно один фільм на тиждень. Туди входить, наприклад, псевдодокументальна стрічка «Операція «Україна»: злочин без покарання, історія злочинів проти мирного населення Донбасу», що показує наслідки двох ракетних ударів по цивільних районах на сході України в березні та квітні 2022 року. У стрічках повторюють вже звичні пропагандистські тези про Україну: Революція Гідності 2014 року була «підтриманим Заходом переворотом», українська влада чинила геноцид російськомовних на Донбасі, а в українській політиці й суспільстві взагалі процвітає нацизм. Кілька фільмів з вищевказаного переліку просувають інші кремлівські наративи, зокрема про «русофобію» Заходу, неефективність санкцій проти Росії та їх значний негативний вплив на економіку європейських країн тощо. Таким чином, кінематограф завжди був і є зараз важливою складовою пропаганди Росії під час війни в Україні, що підтверджується великою кількістю так званих «документальних» стрічок.

У контексті російсько-української війни важливою складовою пропагандистської кампанії Російської Федерації, спрямованої на маніпулювання сприйняттям конфлікту та формування образу ворога, стала література. Проте слід зауважити, що така форма мистецтва має вужче коло впливу, ніж кінематограф. Саме обмежена аудиторія є однією з причин зменшення популярності її використання в пропаганді Росії. По-перше, література вимагає від читача певного рівня грамотності та інтелектуальних зусиль для сприйняття і тлумачення тексту. Тому доступ до менш

освіченої аудиторії (яка може бути більш прихильною до пропагандистських повідомлень) залишається закритим. По-друге, література, зокрема художня, залишає більше простору для інтерпретації та різних точок зору. Читачі можуть розуміти та сприймати текст по-різному, залежно від своїх переконань та власного досвіду, що може ускладнити контроль пропагандистів над сприйняттям ідеологічних наративів та образів. Таким чином, література як один з видів мистецтва має вужчу сферу застосування, проте її вплив не можна недооцінювати.

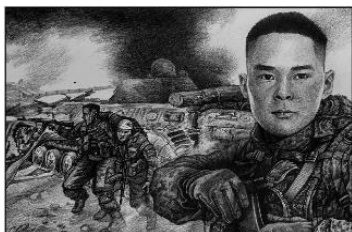
Один із російських письменників, який також є політиком, пропагандистом та бойовиком – Захар Прилепін, створив ряд романів, що відображають події війни в Україні. Аналізуючи твори Прилепіна, зокрема «Дехто не потраплять у пекло» (2019 р.), «Ополченський романс» (2020 р.) та «Все, що має вирішитись. Хроніка майже нескінченної війни: 2013–2021» (2021 р.), можна виявити основні пропагандистські прийоми та тенденції, які підтримуються у цих творах. Автор пропонує концепцію російського народу як захисника православної цивілізації, що розкривається через героїчний бій російської армії та добровольчих загонів на Донбасі. У творах Прилепіна значна увага приділяється ідеалізації російської армії та добровольчих загонів. За допомогою описів «героїчних вчинків» автор створює романтичне уявлення про ці військові формування, підсилюючи позитивне сприйняття російської військової машини. Окрім того, Прилепін вміло використовує емоційний вплив. Через сильні емоції, пов'язані з насильством, стражданням та патріотизмом, автор створює зв'язок на рівні емоцій, що сприяє прийняттю пропагандистського послання та мобілізує підтримку дій Російської Федерації.

«Червоні лінії» (2023 р.) авторства Івана Соловйова – це ще один приклад пропагандистської літератури сучасної Росії. Книга всілякими методами

виправдовує дії російської армії на території України. Так, у ній наводяться причини необхідності застосування превентивних заходів, пояснюючи бездіяльність як загрозу існуванню Росії. У книзі висвітлюються так звані «героїзм» та «самовіддача» російських воїнів, «військові злочини київського режиму» та «іноземних найманців» [7]. Таким чином, література через свою спроможність створювати глибокі образи та проникати в читача через емоції сприяє формуванню позитивного ставлення до російської сторони конфлікту. Важливо зазначити, що хоча література має певні обмеження щодо охоплення аудиторії, вона продовжує відігравати значну роль у формуванні колективного світогляду.

Також у просуванні агресивної політики Росія використовує живопис, а саме виставки картин. Їхня ціль у контексті російсько-української війни очевидна – розповсюдження загальноросійських пропагандистських тез, привертання уваги до «спеціальної воєнної операції», показ «величі» російської армії, викликання емоцій, таких як ненависть до ворогів та патріотизм. Першим прикладом може слугувати виставка художніх робіт «Герої ZOV» у Московському будинку національностей, присвячена російським військовослужбовцям, які беруть участь у так званій СВО. Тут представлені портрети військових із Бурятії, яких автор назвав героями. Творцем цієї виставки є Солбон Лигденов – бурятський художник та кінорежисер. «Простота виконання малюнка, що здається, підкреслює головне – особи воїнів, в рисах яких чітко читається рішучість і мужність, погляд цих людей сповнений віри в блага справу і любові до нашої країни, до своєї землі, до свого народу» – так описали картини в новинах Бурятії. Даний коментар повний російською пропагандою: героїзація військовослужбовців, теза про «блага справу», яка дивним чином поєдналася з «любов'ю до країни». Опис виставки

завершується не менш розповсюдженою фразою, яка відсилає до історії, до продовження справи «дідів та прадідів», до боротьби з фашизмом, який «є загрозою не для окремих країн, а для людської цивілізації загалом» (рис. 1) [2].

Рис. 1. Одна з картин виставки Солбона Лигденова «Герої ZOV»

Схожим прикладом є серія картин Дмитра Душкіна, члена творчої Спільноти художників Росії. На них зображені військовослужбовці в образі сучасних богатирів, а також їхні матері та дружини, «мирне населення Донбасу» (за словами самого автора), російська природа та знакові місця Комсомольська, звідки Д. Душкін родом. Знаковою є назва даної виставки – «Своїх не кидаємо!». Ця фраза стала не лише однією з найважливіших тез пропаганди, а й найвідомішою з них, та навіть переросла у гасло [6].

Звернення до минулого, постійні згадки про давні перемоги, про «велику» історію Росії – це ще одна ключова особливість пропаганди, мистецької зокрема. Дану ідею мав виставковий проект «Заветам Верны», присвячений сучасним «героям» Росії – учасникам «спеціальної військової операції», який був представлений в Музеї Перемоги (Москва). За словами авторів, «експозиція проводить паралель між минулим та сьогоднішнім: тут зібрано понад тисячу прикладів реальних доль героїв СВО та Великої Вітчизняної війни». Центральною частиною експозиції стала скульптурна група – копія одного із барельєфів меморіального комплексу «Савур-Могила» в Донецькій області. Крім того, виставку доповнено фронтovими портретами учасників війни,

аудіовізуальною 3D-інсталяцією, а також спеціальною локацією, де відвідувачі могли написати листи підтримки воїнам Російської армії [1]. Таким чином, де б не проходили мистецькі виставки на тему війни в Україні, які б художники не малювали картини, що там представлені, пропагандистські тези – в кожній з них.

З розвитком графіті та інших форм міського мистецтва, які були відображені на стінах будівель, все більш популярною ставала культура стріт-арту, зокрема такий її вид як мурал (стінопис). Багато муралів почали малювати на будинках у містах як спосіб вираження політичних та соціальних поглядів, протесту, або просто для прикраси середовища. Проте у теперішніх реаліях вони можуть використовуватися як засіб впливу на людей, чим і скористалась пропагандистська машина РФ.

Так, наприклад, на будинках Челябінська з'явилися мурали, присвячені південноуральцям, які брали участь у війні проти України. Матір одного із зображених назвала таку ідею прекрасною та висловила надію, що її син стане прикладом для молоді, бажаючи їй такої ж долі, зате «во благо Родине» (рис. 2) [10].

Майже ідентичний на вигляд мурал було намальовано на одному із будинків Пермі (рис. 3).

Він стан десятим із тих, що присвячені пам'яті загиблим військовослужбовцям. Ініціатори пояснили вибір будинку, де з'явилося зображення, тим, що будівлю добре видно з залізничні пасажиром поїздів [8]. Тому не лише жителі міста постійно будуть бачити перед собою обличчя війни, а й ті, хто прибув.

Рис. 2. Мурал в місті Челябінськ

Рис. 3. Мурал в місті Перм

Мурали військової тематики стають все більш популярними в Росії, вони також з'являються, наприклад, у сахалінських містах. Як розповів місцевим новинам начальник штабу Юнармії в Южно-Сахалінську Юліан Красавін, була ідея намалювати портрет загиблого російського солдата на стіні школи, проте її відхилили. Натомість домовилися з віце-мером міста, що на школі з'явиться пам'ятна плита, а мурал на підтримку бійців та «СВО» розташовуватиметься в центрі міста. Ю. Красавін також додав, що його тішить все більша й більша популярність таких малюнків, наводячи приклад муралу із зображенням «Батьківщина мати кличе» та червою літерою «Z» в Олександрівську-Сахалінському. За його словами, потрібно вести інформаційний супровід спецоперації, щоб люди дізнавалися про так званих героїв Росії «не з якихось незрозумілих сайтів» (напевно мається на увазі всі непідконтрольні пропаганді джерела), а просто гуляючи містом [5]. Пропагандистський ефект муралів в Російській Федерації можна порівняти із всюди присутніми зображеннями старшого брата в творі Джорджа Оруела «1984». Адже, як і останні, мурали створюють ілюзію безперервного державного контролю, а також не дають забути про «спецоперацію».

Висновки. Російсько-українська війна стала сценою для використання мистецтва як потужного засобу пропаганди. Російська Федерація використовує різні його види, зокрема кіно, літературу, живопис, стріт-арт для формування та маніпулювання громадською думкою. Мистецтво стало

засобом військової пропаганди, що допомагає російському уряду змінювати світогляд та настрої суспільства. Використовуючи мистецькі форми, російська пропаганда поширює ідеологію, що підтримує агресію Росії та дискредитує Україну. Це досягається шляхом створення фільмів, літературних творів та живописних композицій, які спотворюють факти, створюють образ ворога.

Роль мистецтва в пропаганді РФ виявляється в його здатності впливати на емоції та свідомість реципієнтів. Цей вплив допомагає створити набір переконань та уявлень, які підтримують інтереси уряду. Важливо розуміти, що мистецтво, незалежно від своїх художніх цінностей, може бути використане як інструмент маніпуляції та контролю над масами. Розуміння ролі мистецтва в пропаганді є важливим для кращого усвідомлення впливу його механізмів на суспільну думку, ставлення до конфлікту та сприяння розвитку критичного мислення.

Список літератури

1. Виставка про Героїв СВО зацікавила гостей музею. 2023.
URL: <https://pobedarf./2023/02/08/vystavka-o-geroyah-svo-zainteresovala-gostej-muzeya/>. (дата звернення: 13.03.23)
2. Картини з Героями із Бурятії можна побачити на виставці. 2023.
URL: <https://bgtrk./news/society/228319/>. (дата звернення: 13.03.23)
3. Костюк Б. Для Росії мистецтво стало елементом гібридної війни. *Радіо Свобода*. 2017.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28311592.html> (дата звернення: 13.03.23)
4. Кромф І. Повнометражні снаряди війни: як Росія використовує кінематограф у пропаганді. *Суспільне культура*. 2022.
URL: <https://suspilne.media/266695-vikoristovue-kinematograf-u-propagandi/>. (дата звернення: 13.03.23)

5. Муралі на згадку про загиблих героїв та на підтримку СВО з'являться у сахалінських містах. 2022.
URL: <https://astv.ru/news/society/2022-08-26-muraly-v-pamyat-o-pogibshih-geroyah-i-sahalinskih-gorodah>.
(дата звернення: 13.03.23)
6. Наші герої. 2022.
URL: <https://smotrim./article/3072337>.
(дата звернення: 13.03.23)
7. Петров І. Опубліковано першу художню книгу про героїв. 2022. Режим
URL: <https://rg./2022/10/20/v-svet-vyshla-pervaia-kniga-o-voennoj-spesoperacii-na-ukraine.html>. (дата звернення: 13.03.23)
8. Постановов Д. Анфалов М. У Пермі відкрили величезний мурал пам'яті загиблого в СВО омовця. 2022.
URL: <https://ura.news/news/1052582763>.
(дата звернення: 13.03.23)
9. Російські пропагандистські фільми, які виправдовують війну, все ще поширюються на ютубі. *Опора*. 2023.
URL: https://www.opora.ua.org/news/polit_ad/24568-rosiiski-propagandistski-filmi-poshiriuiutsia-na-iutubi.

distort the events of the Russian-Ukrainian conflict, construct a negative image of Ukraine, and provide support for Russian aggression. Drawing from a range of compelling examples, the article illuminates the multifaceted ways in which Russian art serves as a powerful propaganda apparatus. State-funded films and literature have been instrumental in portraying the war through a biased lens, presenting Ukrainian forces in an unfavorable light or offering justifications for Russian military intervention. These narratives aim to engender a sense of righteousness and unity among Russian citizens, consolidating support for the government's policies and actions. In addition, the article reveals the influence of visual art on the formation of public opinion. Exhibitions and other artistic events played a key role in promoting a positive image of Russia and its involvement in the conflict. These artistic events celebrate military achievements, foster a collective sense of pride and nationalism, and help support the Russian government's agenda.

Key words: *Russian-Ukrainian War, art, propaganda.*

Prymachuk Z. M. - Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa National University named after I.I. Mechnikov

*Рекомендовано до друку –
к. політ. н., доцентом Хорошиловим О. Ю.*

Стаття надійшла в редакцію 15.05.2023

THE ROLE OF ART IN THE PROPAGANDA OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

This article examines the influence of art as a powerful propaganda tool of the Russian Federation in the context of the Russian-Ukrainian War. Artistic mediums, ranging from cinema and literature to painting, are strategically used to spread pro-Russian sentiments, ignite nationalistic fervor, and legitimize the actions of the Russian Federation on Ukrainian territory. The article examines how Russian art is effectively manipulated to